

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 1332

K. de Vries

Leren ze daar in Kampen
nog preken?
MEDITATIEF 1337

D. Mak

Verlangen

UIT ALLE VOLKEN 1338

W.M. Bakker

Avondmaal

ACHTERGRONDEN 1339

J. Kruidhof

Binding aan belijdenis
en eerlijkheid
SAMENLEVING 1343

J. Westert

Rouwverlof, een nieuwe
ontwikkeling?
LIED VAN DE WEEK 1345

J. Smelik

Lied 374: De zon gaat op
in gouden schijn

en verder...

Nieuw uitgekomen

Uit de kerken

Meegelezen

KERKELIJK LEVEN / K. de Vries

LEREN ZE DAAR IN KAMPEN NOG PREKEN?

"Leren ze daar in Kampen eigenlijk nog wat preken is?" Deze vraag vang je de laatste jaren in allerlei varianten op. Vooral jonge dominees moeten hef daarbij ontgelden. Maar niet alleen zij. Ontevredenheid (of is het onwennigheid?) over gehoorde preken leidt soms tot snelle conclusies: de opleiding deugt niet meer. Maar de vraag is: wat leren ze daar nu echt?"

Kritiek op de preken

Vorige week ging het over kritiek op de preken. Die klinkt op uit verschillende hoeken. Op de preken in het algemeen binnen de bredere kerkelijke wereld. Daarnaast op de preken binnen de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Zo liet de Koreaanse prof. dr. H.M. Yoo onlangs in een interview een kritisch geluid horen. Vorige week probeerde ik enkele ongelukkige misverstanden op te ruimen die rond het interview zijn gerezen. Overigens, kort daarna ontving ons blad een rectificatie van prof. Yoo zelf, die elders in dit nummer is geplaatst.

Toch is er aanleiding klachten uit

zoveel verschillende hoeken serieus te nemen. Maar zoals vorige week gezegd, trek niet te haastig conclusies over de kwaliteit van de opleiding. Want bij kritiek zijn minstens vijf oorzaken mogelijk. Hier volgen ze nog even.

1. De preekmethode deugt, maar de predikant deugt niet: hij past haar verkeerd toe.

2. De preekmethode en de predikant deugen, maar de predikant kan gewoon niet beter.

3. De preekmethode en de predikant deugen, maar de hoorder deugt niet: hij is verwend.

4. De preekmethode en de predikant en de hoorder deugen, maar de hoorder is ergens geblokkeerd.

5. De preekmethode deugt niet.

Mythevorming

In de kritiek die je zoal hoort en leest over de preken is nogal eens sprake van onzorgvuldigheid. Soms bespeur je de neiging om al snel te wijzen naar oorzaak 5: 'Kampen' komt in de beklagdenbank. Dat gaat al gauw in de richting van onbewezen en onbewijsbare beschuldigingen. Ik noem één voorbeeld: de veelbesproken narratieve preken. Het gaat mij nu even niet om die methode op zichzelf. Maar het verschijnsel doet zich voor dat mensen hun moeite met die narratieve preekvorm schuiven op de ene grote hoop van kritiek die ze toch al hadden op de preken. En zeker wanneer dan één van de docenten ook eens een opzienbarende narratieve preek houdt, is de conclu-

KERNREDACTIE:

DRS. G. J. VAN MIDDELKOOP,
PROF. DR. B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR. E. A. DE BOER, DR. B. BOS,
DRS. A. L. Th. DE BRUIJNE
DRS. I. D. HAARSMA, DR. P. HOUTMAN,
DRS. B. LUITEN, DR. K. O. VRIES

MEDEWERKERS

J. J. D. BAAS, J. M. DE JONG,
DRS. A. S. VAN DER LUGT
DR. J. SMELIK, DR. S. H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Meulenbeldlaan 159, 7602 XK Almelo,
tel. 0546-870843. E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen

UITGEVER

Print Media bv, Bedum, Technische Realisatie
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES

Scholma Druk, postbus 7, 9780 AA Bedum
Telefoon 050 - 3013636 Fax 050 - 3012732
(0 v v Reformatie)
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg
ING Bank 66 30 92 620

ABONNEMENT

f 92,50 per jaar. Studenten f 77,- per jaar
(binnenland) f 179,- per jaar (buitenland
zeepost). Opzegging dient 1 maand voor
het verstrijken van het lopende jaar te
geschieden

Losse nummers f 2,50 (incl. Porto)

De Reformatie is op cassette verkrijg-
baar bij de Stichting Bratectah
Tel. (0521) 515946

ADVERTENTIES

Pris f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

sie gauw getrokken; 'ze' leren in Kampen niet meer goed preken. Daarbij blijft in het midden of die 'ze' de studenten zijn die het vak niet leren of de docenten die geen goed onderricht geven. Zo bevordert je mythevorming rond de Theologische Universiteit 'die toch wel erg achteruit gaat de laatste tijd'. Als mensen elkaar dat een poosje napraten is de mythe een feit en zijn de docenten in Kampen verdacht gemaakt zonder zich goed te kunnen verdedigen. Maar dit is beslist een nederlijke voorstelling van zaken. Er wordt namelijk voorbijgegaan aan de vraag of die narratieve preken wel het resultaat zijn van het onderwijs in Kampen. Als je daar eens wat nader onderzoek naar doet, stuit je op de volgende nuchtere feiten.

h. Wie alles bestudeert wat Kampen over de preekmethode heeft gepubliceerd, komt nergens het woord 'narratief' tegen en al evenmin een pleidooi voor een dergelijke wijze van preken.

7. Als je eens nagaat wie de publiciteit hebben gehaald met een narratieve preek, zit daar bij mijn weten niemand tussen die door één van de huidige docenten 'preekkunde' is opgeleid of zelf dat vak geeft.

Conclusie: het is onterecht om het verschijnsel narratieve preek - wat je daar ook van vindt - te bestempelen als een product van 'Kampen waar ze de laatste tijd niet meer leren preken'. Dit verhaal over de narratieve preek was maar één voorbeeld van kritiek op de preken die veel te vlot op het bordje van Kampen wordt geschoven. Houd daarom maar ernstig rekening met de mogelijkheid dat (vermeende) zwakheden en uitgliders in preken weinig of niets te maken hebben met oorzaak 5 (de preekmethode deugt niet) maar juist met één van de eerste vier genoemde oorzaken.

Beeldvorming

Is het dan niet zo dat de docenten die zich in Kampen bezig houden

met 'homiletiek' (preekkunde) nieuwe wegen zijn ingeslagen? 'Nieuwe wegen' is een te sterke uitdrukking. Wel wordt diepgaand nagedacht over het verder ontwikkelen van de oude methode en daarbij worden iterdaad nieuwe methoden gelegd. Overigens is daar helemaal niets geheimzinnigs aan. In artikelen in dit blad en in een brochure (de gegevens staan onder dit artikel) hebben leden van de vkgroep Praktische Theologie daar zorgvuldig verantwoording van afgelegd. Het valt mij op dat ze in die artikelen ook aangeven graag reacties te horen op hun voortgaande inzichten. In dat kader hebben ze dit jaar ook twee *homiletiekdagen* georganiseerd. Predikanten worden uitgenodigd om naar Kampen te komen om zich uit te spreken over de vraag: wat vinden jullie nu van die nieuwe preekmethode, hoe kijken jullie daar tegenaan in de praktijk? Er is alle ruimte voor kritische geluiden. Kortom, er is geen sprake van dat we in die nieuwe ontwikkelingen te maken hebben met volledige verandering en bijstelling vatbaar zijn. Een rustig, eerlijk gesprek is ongetwijfeld opbouwender dan het afschieten van ongeleide projectielen richting 'Kampen'. Overigens is dat gesprek wel urgent. Want het opleiden van predikanten in Kampen gaat natuurlijk gewoon door. Stel nu eens dat er waarheidsmomenten in de kritiek zitten, dan is het zaak om dat gesprek niet op de lange baan te schuiven.

Het wordt inmiddels de hoogste tijd voor de vraag: hoe ziet die preekmethode in Kampen er nu eigenlijk uit? Voor een goed gesprek daarover moet liefst glas helder zijn waar we wel en waar we niet over praten. Hieronder volgt een poging om de preekmethode in kort bestek uit de docenten te doen met de motieven die daaraan ten grondslag liggen. Overigens is dat een enigszins risikante onderneming. Want je moet

15 á 20 artikelen terugbrengen tot de kern. Uiteraard kan een ruwe schets nooit recht doen aan alle nuanceringen. Behulpzaam is wel dat prof. dr. *C.J. de Ruijter* toetseniging gaf zijn gebruik te maken van het in Kampen gebruikte 'werkscheina preekvoorbereiding'.

Achtergronden

In twee artikelen heeft prof. De Ruijter aangegeven wat de achtergronden en hoofdlijnen zijn voor de *eigentijdse gereformeerde preekvisie* waar ze in Kampen aan werken. Op de achtergrond speelt een urgent probleem: de kloof die voor veel kerkgangers vandaag gaapt tussen hun dagelijkse leefwereld en de leefwereld die ze in de kerk binnentreden, de wereld van God. Generaliserend gesproken is er innerlijke vervreemding aanwijsbaar van het dagelijks dichtbij de Here leven. Als gevolg hiervan is er zoiets als een '*hoorcrisis*' ontstaan: bij het luisteren naar de preek 'landt' het Woerd van de Here niet goed in het eigen leven. De hoorder herkent zichzelf en zijn situatie niet genoeg in de preek. Vaak weet hij met de beste wil van de wereld niet wat hij ermee aan moet in het dagelijks bestaan. De preek gaat dus over de hoofden van veel mensen heen. Je doet dat probleem onvoldoende recht door alleen maar te zeggen: dan moet die hoorder maar weer leren luisteren. Dat is wel waar. Maar even waar is dat het de taak van de predikant is om de mensen te bereiken. Dat is een eerste grondregel voor een eigentijdse preekvisie: *de prediker moet de hoorder serieus nemen*.

Op zichzelf is dit natuurlijk geen nieuwe ontdekking. Alle eeuwen door hebben predikanten het hart van hun gemeente willen bereiken. Maar in de methode van het preken maken trok de predikant altijd een rechte lijn: je begint bij de tekst, legt die uit en pas daarna ga je die toepassen op het leven vandaag. Het *ontvouwen van de*

tekst is *de* grote kracht geweest van de gereformeerde preekvisie, met als hoogtepunt de ontwikkeling van de *heilshistorische methode*. Bij de tekst lag meestal het zwaartepunt in de preek, de aandacht voor de hoorder was wat minder sterk. De preekmethode bood niet zoveel methodische mogelijkheden om de hoorder effectief te bereiken en zijn concrete leven met de Here in beeld te brengen. Samengevat staat op de achtergrond van het ontwikkelen van een eigentijdse preekvisie dus het signaleren van een *hoorprobleem en een preekprobleem*.

Hoofdlijnen

Uitgangspunt voor de hoofdlijnen van de preekvisie is de belijdenis uit zondag 25 HC: de Heilige Geest werkt het geloof in ons hart door de verkondiging van het evangelie. Daar zie je precies de twee polen: aan de ene kant het evangelie, aan de andere kant het hart van de hoorder. De preek is de *weg* tussen die twee polen. Door de verkondiging wil de Geest het Woerd in het hart van de hoorder brengen. Natuurlijk is er verschil tussen die twee polen. Het evangelie is de bron en is bekleed met Gods gezag; daar moet je dus altijd beginnen. De hoorder is het adres, de ontvanger. Maar let op: hij is dat pas in tweede instantie. De eerste geadresseerden waren bijvoorbeeld de inwoners van Jeruzalem of de gemeentelieden te Rome. Een bijbeltekst is geen tijdloos verschijnsel die alleen even 'objectief' uitgelegd moet worden. Integendeel, de preek is es ook voor bedoeld om Gods Woerd nader te adresseren aan de nieuwe hoorders van vandaag. Dat moet de predikant goed bedenken. Daarom moet in de *preekmethode* ook systematisch worden opgenomen de vraag: wie is die hoorder vandaag? Het is de verantwoordelijkheid van de predikant om zijn preek op *deze* gemeente vandaag af te stemmen. Er zijn dus twee polen:

de tekst en de hoorder. Tussen die twee polen zit de *weg* van preek. Het is de Geest die die weg gaat. Maar daarbij schakelt hij de *persoon van de prediker* in. De prediker speelt een helangrijke rol bij de weg tussen tekst en hoorder. De Geest geeft de prediker bepaalde genadegaven mee. Daarbij gaat het om natuurlijke gaven zoals de gave om te onderwijzen. De Geest maakt die scheppingsgave vruchtbaar voor de gemeente. Omdat de Geest in veel opzichten dus gebruik maakt van de weg van de schepping, is er alle ruimte om de prediking en preekvoorbereiding te bestuderen aan de hand van de *wetten van de menselijke communicatie*. Die wetten kunnen helpen om de noodzakelijke afstemming op de hoorder praktisch vorm te geven. Weliswaar is het werk van de Geest niet te vatten in een menselijke methode. Maar de wetten van de communicatie kunnen en moeten wel behulpzaam gemaakt worden voor de preek en de preekvoorbereiding. Van de winst die te boeken valt uit resultaten van de communicatiewetenschap mag vernieuwing in de preekvisie worden verwacht. Samengevat komt de eigentijdse gereformeerde preekvisie hierop neer: "*in de preek wordt de tekst gerelateerd aan de hoorder, terwijl theologisch (het gezag van) de tekst de doorslag geeft*".

Uitleggen en toepassen?

De hoofdlijn zoals die hierboven door prof. De Ruijter is aangegeven, wordt in 13 artikelen op een aantal elementen uitgewerkt. Die elementen betreffen onder meer een nadere beeldbepaling van wie de hoorder eigenlijk is en een pleidooi voor het benaderen van de prediking aan de hand van de wetten van de communicatiewetenschappen. Verder artikelen over het nauwkeurig en op verschillende niveaus formuleren van de doelstellingen die je met je preek hebt en over de vraag wanneer iemand een aansprekende

prediker is. Tenslotte twee artikelen over de vorm en structuur van de preek. Het zou de moeite waard zijn om de inhoud van al die artikelen kort weer te geven. Maar daarvoor ontbreekt de ruimte. Dat geldt ook voor de artikelen van J.K. Douma waarin hij schrijft over de grote rol die de persoon van de predikant vervult in het ontstaan van de preek. Zijn artikelen vormen een voorschot op de dissertatie waarop hij later promoveerde: *Veni Creator Spiritus*. De meditatie en het preekproces. Die ondertitel maakt al duidelijk dat zijn proefschrift alles met dit onderwerp te maken heeft. Het ligt in de bedoeling om later dit jaar afzonderlijk op dit hoek in te gaan.

Nu moet ik mij beperken tot slechts één artikel van de hand van J.R. Douma en P.W. van de Kamp. Daarin nemen zij afscheid van een tweeslag die eeuwenlang, tot in de twintigste eeuw toe, opgeld deed in de preekkunde. Het gaat om de typering van de preekvoorbereiding als het 'uitleggen en toepassen' van een bijbelgedeelte. Bij het voorbereiden van zijn preek volgde de predikant doorgaans die route. Eerst ging hij (met behulp van woordenboeken en commentaren) zorgvuldig de tekst vertalen, ontleden en *uitleggen* om zo de betekenis ervan vast te stellen. Vervolgens ging hij nadenken over de *toepassing*: wat betekent dit Woord voor de gemeente, welke boodschap komt eruit naar voren voor de mensen? De predikant probeerde zijn gemeenteleden te kennen en op basis van die kennis concretisering en toepassingen te maken voor het leven van zijn hoorders. Meer dan eens was zo'n structuur van uitleggen en toepassen ook terug te vinden in de preek zelf. Een stukje uitleg en een stukje toepassing, nu eens aan het eind van de preek, soms ook tussendoor of aan het eind van ieder punt. Wel weid er toen al op gewezen dat de beste methode is om zo te

preken dat de preek van begin tot eind toepasselijk en aansprekend is. M.a.w.: de tweedeling uitleg-toepassing behoorde tot het keukenvolk en dicnde in de preek zelf liever niet terug te komen. Dit laatste bleek in de praktijk echter niet eenvoudig. Douma en Van de Kamp nemen radicaal afscheid van deze tweeslag. Ze voeren daarvoor diverse redenen aan. Belangrijk is daarbij dat ze pleiten voor consequent zijn in dat afscheid nemen. Namelijk niet alleen in de preekvorm als eindprodukt maar *nok in de preekvoorbereiding als proces naar dat produkt toe*. Daarvoor hebben ze twee redenen. In de eerste plaats: objectieve uitleg bestaat niet, elke hoorder/lezer van een tekst neemt zichzelf met zijn eigen vooroordelen en levensgechiedenis mee. In de tweede plaats: tekst en hoorder worden in de fase van de uitleg uit elkaar gehaald en de hoorder komt daardoor te laai in beeld. Hun conclusie: Heel de preek moet aan spreken, wat beslist niet betekent dat preken gemakkelijk en goedkope verhaaltjes behoren te zijn. In heel de preek moet duidelijk zijn: God spreekt mij midden in de werkelijkheid van mijn eigen leven aan. Dat is alleen te bereiken door een preekmethode waarin de hoorder van meetaf aan meedoet. Dus *niet een methode waarin eerst de tekst en dan de hoorder aan bod komen, maar een waarin tekst en hoorder voortdurend op elkaar betrokken worden*.

Werkschema preekvoorbereiding

De hierboven weergegeven hoofdlijnen hebben zich praktisch vertaald in een preekvoorbereidingsschema dat momenteel in Kampen gebruikt wordt. Eerst volgt hiel dat schema. Daarna bij de verschillende elementen een korte toelichting over de bedoelingen.

A *Tekstkeus*

B *Homiletische bezinning*

X. *persoonlijke meditatie*

9. *exegetische analyse*

10. *pastorale reflectie*

C *Doelstelling*

D *Homiletische verwerking*

11. *structuur*

12. *schets*

13. *vormgeving*

14. *verificatie*

Homiletische bezinning

De fase van homiletische bezinning vormt het hart van de preekvoorbereiding. Hier vallen namelijk de beslissingen die bepalend zullen zijn voor de inhoud van de preek.

In deze fase komen drie elementen aan bod die echter niet van elkaar gescheiden zijn. Er moet sprake zijn van een voortdurende wisselwerking; waarin de drie elementen elkaar steeds aanvullen en corrigeren. In het centrum van die wisselwerking staat steeds de tekst. Wel is er bewust gekozen voor een volgorde in de drie elementen.

Allereerst *persoonlijke meditatie*: overweging van de bijbeltekst onder het gezichtspunt van de relevantie (betekenis) voor het eigen leven. Deze start is belangrijk om te werken aan een betrokken luisterhouding die onmisbaar is voor een doorleefde, vruchtbare prediking. In deze eerste fase moet de prediker zichzelf vragen stellen. Bijvoorbeeld: Wat zegt de Here hier tegen mij? Wat betekent dit woord concreet voor mijn leven hier en nu? Wat doet dit schriftwoord me, wat maakt het bij mij los? Wat moet ik vanuit dit schriftwoord een plaats geven in mijn biddende omgang met God?

Vervolgens en in samenhang en samenspraak met het voorgaande komt de *exegetische analyse*: het verklaren en ontleden van de tekst. Eerst de tekst vertalen en de structuur van de zinnen ontdekken. Dan je eigen uitleg: wat gebeurt er in de tekst, hoe lopen de lijnen naar de context, wat zijn de kernwoorden, waar ligt het zwaartepunt. Tenslotte, na vast-

stelling van de eigen exegese te rade gaan bij enkele commentaren, hooguit drie of vier. Daarna stel je de uiteindelijke exegese vast. Nu volgt het derde element in deze fase: de *pastorale reflectie*: de doordenking en beschouwing van de tekst met het oog op de hoorders. Als prediker kijk je van uit de tekst naar de hoorder; anderzijds probeer je met de oren van de gemeente naar de tekst te luisteren. Hoe kunnen de hoorders zich herkennen in de wereld die deze tekst oproept? Welke weerstanden kunnen er bij de hoorders voorkomen? Welke hindernissen kunnen het verstaan blokkeren? Om eenzijdigheid in je denken over de hoorders te voorkomen, wordt gewezen op de noodzaak om van tijd tot tijd een gesprek te voeren met een preekvoorbereidingsgroep over de gekozen tekst.

Doelstelling

Nadat de fase van homiletische bezinning is afgerond, kan de doelstelling van de preek worden vastgelegd. Daarbij wordt een relatie gelegd tussen de tekst en de hoorder. Die doelstelling wordt als volgt geformuleerd. "*Gezien de tekst...* (strekking van de tekst formuleren) *en gelet op de hoorders...* (situatie van de hoorders formuleren) *zou ik met mijn preek willen bereiken dat de hoorders...* (doelstelling formuleren in termen van kennis en inzicht, vorming van waarden, normen en houdingen tegenover God en de naaste) *en dat probeer ik door...* (aangeven met welke middelen je dit doel wilt bereiken, preekvorm, stijl, taal enz.)

Homiletische verwerking

In de laatste fase ga je afronden richting de preek. Eerst bepaal je welke *structuur* het beste bij deze tekst past (thema en verdeling of iets anders). Vervolgens maak je een *schets* van de preek, waarbij hoort een korte ordening en ver-

antwoording van de elementen van de tekst. Daarna bepaal je definitief de *vormgeving* van de preek: zakelijke, persoonlijke, onderwijzende of meditatieve taal, welke (voor)-beelden. Dan de preek volledig uitschrijven. Tenslotte volgt nog de *verificatie*, d.w.z. het kritisch kijken naar de preek zoals die er nu ligt om na te gaan of in de fase van verwerking geen belangrijke uitlegkundige aspecten verloren zijn gegaan waardoor de strekking van de boodschap veranderd is. De relevantie zou dan teveel vanuit de hoorder bepaald kunnen worden. Tot zover de weergave van het schema preekvoorbereiding.

Nieuwe accenten

Wat zijn nu de nieuwe accenten in de preekmethode zoals die hierboven in schema is gebracht? Hoewel er meer te noemen is, zie ik nieuwe accenten met name in vier dingen.

Ten eerste in de rol van de eigen meditatie van de prediker en de methodische plek die die meditatie binnen het schema heeft.

Ten tweede in de nadruk op aandacht voor de hoorder en de methodische plek die hij binnen het schema krijgt.

Ten derde in het nadrukkelijk en toegespitst formuleren van een doelstelling.

Ten vierde in de andere plaats die het onderdeel exegese heeft gekregen.

Het is het goed erop te wijzen dat de eerste drie accenten *op zichzelf genomen* beslist niet nieuw zijn. Maar ze functioneren anders dan voorheen doordat ze *op een bepaalde manier en een bepaalde plek in de methode ingebouwd* zijn. Het voert in het kader van dit artikel te ver om te onderzoeken in welke opzichten deze aanpassingen een voortbouwen zijn op het verleden. Daarvoor zou een grondige vergelijking met preekmethode in vroeger tijden nodig zijn, en daarvoor ontbreekt op dit moment de ruimte.

Volgende week komt een aantal

vragen aan de orde die bij deze preekmethode en haar achtergronden te stellen zijn.

In dit artikel wordt verwezen naar de bundel *Preken en horen*, Op weg naar een eigentijdse gereformeerde preekvisie. Deze bundel is gepubliceerd door de Vakgroep Praktische Theologie: C.J. de Ruijter (redactie), J.R. Douma, C. van Dusseldorp, M.E. Hoekzema en P.W. van de Kamp. Te bestellen bij de Theologische Universiteit, Broederweg, Kampen. De 15 hoofdstukken verschenen eerder in *De Reformatie*, jaargang 73 (1997-1998), nrs. 4, 5, 8, 9, 12, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 28, 30. Verder hebben zeker met dit onderwerp te maken artikelen van C.J. de Ruijter in *De Reformatie*, jrg 70, nrs 2, 3 (over de heilshistorische prediking) en jrg. 73, nr 35 (terugblik op de 15 artikelen en reacties daarop).

Ds K. de Vries is predikant van de Gereformeerde Kerk te Alphen aan den Rijn

Rectificatie

In een interview in *De Reformatie* van 15 juli 2000 maakte ik mijn bezorgdheid kenbaar over de ontwikkelingen in de prediking binnen de gereformeerde kerken. Daarbij maakte ik zijdelings ook een opmerking over de preekmethode die 'Kampen' ontwikkelt. Deze korte opmerking is door mij niet verder onderbouwd en had ook niet ten doel een afgerond oordeel te geven over de preekmethode. Inmiddels heb begrepen dat mijn uitspraak wel die indruk heeft gewekt en dat spijt mij. Daarom verklaar ik dat ik de opmerking over de preekmethode in deze vorm beter niet had kunnen maken.

Prof. dr. H.M. Yoo

Mijn ziel dorst naar U, mijn vlees smacht naar U, in een dor en dorstig land, zonder water, Psalm 63,2

O God, mijn God, ik zoek uw nana, ik dorst naar U, blijf op U wachten. Zie hoe mijn ziel en lichaam smachten naar U in droog en dorstig land.' Je zingt het in de kerk, en je denkt: zo zou het moeten zijn, Zo'n sterk verlangen naar God. Zo graag door God vastgegrepen worden.

Overgeestelijk?

Alleen, is dit niet een beetje te hoog gegrepen? Zoals je in een droge en dorre woestijn naar water kunt verlangen, zo verlang je in deze wereld naar God. Is je verlangen zo groot? Kun je dit wel met een oprecht hart zingen? Kan een 'normaal' mens zoals ik wel die ervaring hebben?

Smacht ik echt naar God? En naai*zijn geboden? Zou ik dat uit mezelf **ook** kunnen zeggen: 'Mijn ziel wordt verteerd van verlangen naar uw verordeningen te allen tijde' (Psalm 119,20). Ben ik echt zo blij met Gods geboden?

God beheerst je leven

Verlangen naar God. Helemaal door Hem in beslag genomen worden. In alles wat je zegt, doet of denkt, op Hem gericht zijn. Je bij alles wat je wilt doen afvragen: blijf ik daardoor dicht bij de Here? Of komt er zo juist afstand tussen God en mij? Verlangen naar God – het heeft alles te maken met het houden van Gods geboden. Geboden zijn geen hinderlijke regeltjes. Het zijn pijlen die naar God wijzen. De redding die Hij geeft, de weg

die Hij wijst, het feit dat Hij dicht bij je is, dat beheerst je leven.

Maar je verlangt toch naar heel andere dingen? Dag in, dag uit word je beheerst door verlangens. Naar lekker eten, naar vakantie, naar mensen van wie je houdt, naar een (andere) baan, naar gezondheid. Naar een goed leven.

'Uw goedertierenheid is beter dan het leven' (Ps. 63, 4). Heel dit leven, ook al het goede daarin, kan me gestolen worden omdat ik Gods goedheid heb leren kennen.

Woestijn

Als je zover wilt komen, dat je dat met overtuiging kan zeggen, zijn er twee dingen nodig. In de eerste plaats moet je er achter komen dat je in een woestijn leeft. Hoeveel je ook te drinken krijgt, wat er ook te genieten valt, je blijft altijd dorst houden. Je verlangens worden nooit vervuld. Dat komt niet omdat er zoveel ellende in de wereld is. Dat komt omdat je wegloopt bij God, de bron van het leven. Dat is leven in de woestijn. Leven in de woestijn is niet alleen, dat er allerlei moeiten zijn, en dat je

Je verlangen vervuld

Het tweede dat je moet leren beseffen, is: ik kan alleen maar leven, omdat God mij leven geeft. En: mijn diepste verlangen wordt vervuld, als ik met Hem leef. Dan leef ik doelgericht. Dan ben ik niet meer afhankelijk van mezelf. En van de omstandigheden waarin ik me bevind. Maar dan ben ik afhankelijk van God. Hem dienen, Hem loven en prijzen, voor Hem leven, dat is mijn grootste verlangen. Dan heeft God de plaats in mijn leven die Hij hoort te hebben. En dan pas kom ik werkelijk tot mijn recht. En ben ik wie ik hoor te zijn.

Mijn ziel dorst naar U. Overgeestelijk? Het vraagt inderdaad om geloof. Maar het heeft ook alles met je dagelijks leven te maken. Omdat God overal mee te maken heeft. Tot en met de kleinste dingen. Dichtbij de Bron van het leven zijn. Dat is iets om naar uit te zien.

Ds. D. Mak is predikant van de Gereformeerde Kerk te Hoek

Uit alle volken

Mijn zorgvuldige poging ongemerkt Rosetta's bungalow te passeren, mislukt. Uitgerend op het moment dat ik langsliep staat ze voor het raam. Ze tikt op het glas. Ik werp een snelle blik in haar richting, steek vlug een hand op. Stellig heb ik me voorgenomen me onderweg naar bungalow 24 door niemand op het AZC te laten ophouden. Ik heb haast.

Mijn vluchtige poging om me met een groet **van** Kosetta af te maken, mislukt. Of ik het wil of niet, ik heb gezien dat ze wenkt. Ik aarzel. Veel tijd om m'n^w geclachten te ordenen heb ik niet, want Kosetta gooit de deur al open. Op haar krukken hinkt ze enthousiast naar buiten. Lachend. "How are you? I did not see you for a long time", begint ze het gesprek.

Een paar maanden geleden is de jonge Angolese vrouw een paar keer in de kerk geweest, maar ineens heeft ze het laten a^{eten}. Sommige gemeenteleden hebben haar afwezigheid opgemerkt. Nicinand die er verder veel aandacht aan besteedde. De een heeft zijn handen vol aan de contacten niet degenen die nog wél in de kerk komen. Een ander heeft gehoord dat Rosetta naar de Jehova's Getuigen zou gaan en beschouwt haar als een van de asielzoekers die na verloop van tijd afhaken. Zo gaat dat nu eenmaal.

Nadat ik Rosetta's vraag naar mijn welstand met een nietszeggend "goed" heb beantwoord, begint ze over zichzelf. Ze is de afgelopen maanden vaak ziek

geweest, heeft bovendien last van haar linkerbeen, dat drie jaar geleden tijdens de burgeroorlog in Angola door een granaatscherf is getroffen. Het inakt haar minder mobiel en ze heeft lange tijd binnen gezeten. Langzamerhand verbetert echter de situatie en ze zegt zondag weer naar de kerk te willen komen.

Een paar dagen later is ze er. Haar gezicht loont dankbaarheid, als ze de drempel van het kerkgebouw over hinkt. Na de dienst wordt de asielzoekers uitgelegd dat het volgende week avondmaal is, maar dat we geen open viering kennen. Wie wil deelnemen, kan vooraf een gesprek met twee ambtsdragers hebben. Rosetta is er als eerste bij. Ja, dat wil ze!

Later in de week heet ze mij en twee ouderlingen welkom in haar keurig opgeruimde bungalow, die ze met fleurige plantenbakjes heeft opgevrolijkt. Als we plaatsnemen, verontschuldigt haat man zich. Hij heeft niet vrienden afgesproken en vertrekt. Rosetta laat een zakje vruchtenthee in kokend water zakken en begint het gesprek. "Mijn man gaal vaak naar de Jehova's Getuigen", zegt ze aarzelend, nadat ze zich er via het raam van heeft verzekerd dat hij echt is vertrokken. "Ik heb me één keer laten overhalen om mee te gaan. Dat wil ik niet meer. Ik ben blij dat ik zondag weer in de kerk kan komen." Ze schenkt thee in, en vervolgt: "Zondag is het avondmaal, hè?" Een van de ouderlingen vraagt of ze het avondmaalsformulier dat ze in het Engels heeft meegekregen,

gelezen heeft. Rosetta knikt, maar voegt ei. direct aan toe dat het moeilijk is. "Ik kan beter Portugees lezen. Engels is lastig."

Gaandeweg het gesprek wordt duidelijk dat ze eigenlijk "communie" bedoelt, als ze over het avondmaal spreekt. De ambtsdragers leggen het wezenlijke verschil tussen beide uit. Ze onderstrepen het belang van eenheid in geloof, om samen avondmaal te kunnen vieren. Nog voordat ze met pastorale wijsheid proberen hun beslissing te formuleren, trekt Rosetta zelf haar conclusie: "Het is beter dat ik niet aan het avondmaal ga."

Na gezamenlijk gebed gaan we op goede wijze uit elkaar. Een van de ouderlingen zal Rosetta na verloop van tijd opnieuw opzoeken, want ze wil bijbels onderwijs ontvangen. Ook over het avondmaal. "Tot zondag", zegt ze bij het afscheid nadrukkelijk. Die dag is ze opnieuw in de kerk. Ze volgt de dienst aandachtig en spreekt na afloop de hoop uit dat ze in de toekomst het avondmaal zal kunnen meevieren. Een Sudanese christin kan haar blijdschap over de aanwezigheid van de Angolese vrouw niet voor zich houden. "Fijn hè, dat Rosetta er weer is! Al die maanden dat ze niet kwam, heb ik de Heere gebeden of Hij haar terug wilde brengen en Hij heeft mijn gebed verhoord."

W.M. Bakker is lid van de Gereformeerde Kerk te Harderwijk. Ook is hij voorzitter van een interkerkelijke diaconale werkgroep waarin Ben herken participeren rondom het AZC Zeewolde

BINDING AAN BELIJDENIS EN EERLIJKHEID

J. Kruidhof

achtergronden

Kunnen we ons niet met een goede geweren binden aan de gereformeerde belijdenis? Die vraag is enkele maanden terug op een indringende manier aan de orde geweest in het Nederlands Dagblad. In het interview met prof. dr. C. Graafland, en de vele reacties daarop. In de laatste nummer van Bij de Tijd (juli-augustus 2000) sluit prof. dr. Hans Boersma daarbij aan. Hij voelt zich geïnspireerd door Graafland, bij wie hij ook promoveerde, Boersma, hoogleraar aan de Trinity Western University, Langley B. Canada was tot voor enkele jaren predikant in de Canadian Reformed Churches, een zusterkerk van de Gereformeerde kerken (vrijgemaakt). Maar hij nam afscheid van zijn vrijgemaakte achtergrond. En dat afscheid had veel te maken met – in zijn woorden – "het onbetwistbare gezag van de belijdenis binnen deze traditie". Hij vindt dat die binding eerlijke en broodnodige theologische discussie over de inhoud van de bijbel praktisch onmogelijk maakt. Ambtsdragers die vragen hebben over de uitleg van de bijbel in de belijdenis, zien op tegen de moeilijke weg van een bezwaarschrift: en houden hun inzicht maar voor zich. Het ondertekeningsformulier werkt oneerlijkheid in de hand, Deze stellingname van Boersma raakt ons. Vooral zijn houding, zijn motief: dat hij eerlijk wil zijn. Gereformeerde mensen zijn niet verheven boven de verzoeking om rust en groepsverbondenheid hoger te schatten dan eerlijkheid. Daarom is het goed naar Boersma te luisteren. Ik probeer zijn artikel samen te vatten.

Belijdenis ja, maar welke?

De kerk van Christus, aldus Boersma, is per definitie een belijdende kerk. Het evangelie moet beantwoord. beleden wor-

den (Rom. 10:9-10). En omdat 't het evangelie is, dat beleden wordt, heeft die belijdenis ook gezag. Maar het is natuurlijk de vraag of 'belijdenis van het evangelie' samenvalt met de belijde-

nis in de drie formulieren van eenheid.

Die formulieren uit de tijd van de Reformatie leggen alle nadruk op het *sola fide*: de rechtvaardiging door het geloof in Christus alleen, zonder werken. Daarvoor beroept de belijdenis zich vooral op de brieven van Paulus.

Maar, aldus Boersma, nieuw onderzoek doet vragen of dat beroep op Paulus wel terecht is. Het lijkt er veel meer op dat Paulus niet streed tegen vrouwen op goede werken buiten het geloof om. Maar tegen inperking van de grenzen van de kerk door joods-nationale symbolen (besnijdenis, sabbat en koosjer eten). "Aan dat soort dingen kon je vroeger zien wie bij het volk van God hoorden. Maar met de komst van Christus hebben die symbolen afgedaan." Nu is voor het lidmaatschap van de kerk alleen nog bepalend het geloof in Christus en het volgen van zijn wet van liefde.

Als het nieuwe onderzoek gelijk heeft, dat dit de gedachtegang van Paulus is, dan is niet meer het *sola fide* het hart van zijn theologie, maar de eenheid van de kerk. En dat doet ons met nieuwe ogen kijken naar vraagstukken rondom rechtvaardiging, verzoening en de plaats van de wet. En dan komen de drie formulieren van eenheid ook onder kritiek te liggen. Maar voor een brede discussie over Paulus' rechtvaardigingsleer of verzorgingsleer is binnen de binding aan die belijdenisgeschriften geen ruimte.

Geloof en geloof

Boersma geeft nog voorbeeld dat inhoudelijke discussie over de belijdenis nodig is. In de Dordtse Leerregels V,4-7 wordt gezegd dat gelovigen als David en Petrus een tijdlang de oefening van het geloof kunnen missen, maar dat het geloof loch **niet** helemaal weg is. Het zaad van de wedergeboorte blijft in lichen, en ze verliezen de staat der rechtvaardiging niet. Maar, aldus Boersma, zo'n redenering is alleen mogelijk doordat **hier** gebruik gemaakt wordt van een onderscheid tussen 'geloofsoefening' en 'geloof hebben', en dat berust op een filosofische (aristotelische) onderscheiding tussen *actus* en *habitus* (*oefening* en *hebbelijkheid*). Maar als we zo'n onderscheiding verwerpen, raakt dat ook de inhoud. Als *David en Petrus* in bepaalde situaties geen geloofsoefening meer hadden, hadden ze toen toch ook geen geloof meer. Waren ze dan nog wel gerechtvaardigd?

Beveiliging van discussie

Maar hoe wordt zo'n inhoudelijke discussie bewaard tegen afglijden, zodanig dat we tenslotte het hart van het evangelie verliezen? Dat – aldus Boersma – reële gevaar kan vermeden worden als de discussie kerkbreed blijft. Het is de Geest die ons leidt in alle waarheid. Maar hoe? 'De Geest leidt niet ieder individu apart in alle waarheid, maar leidt de kerk van alle eeuwen en plaatsen in alle waarheid (Joh. 16:13).' En onderscheid makend tussen 'traditie' (van verschillende groeperingen binnen de katholieke kerk van alle eeuwen) en 'Traditie' (die naar ons toekomt in de Schrift en de apostolische kerk) zegt Boersma tenslotte: "Het is tijd dat we weer teruggaan naar de Traditie van de Schrift en zo leren samen met alle gelovigen

kerk te zijn." Tot zover deze samenvatting van het artikel van Boersma.

Geleid in de volle waarheid

Boersma pleit terecht voor open overweging van Gods Woord. Maar als hij het kades van de discussie aangeeft, heb ik vragen. Boersma zegt dat de discussie bewaard wordt voor afglijden, als die discussie breed gehouden wordt, kerkbreed. Want de Heilige Geest leidt ons tot de volle waarheid, niet als individuele kerkleden, maar als **kerkgemeenschap**. En hij verwijst dan naar Johannes 16:13. Maar de spanning die in deze tekst zit is niet die tussen individuele kerkleden en kerkgemeenschap. Maar tussen 'apostelen-toen' en 'apostelen-later'. Tussen de apostelen-toen aan wie de Here Jezus nog veel te zeggen had, maar wat 7e toen niet verdragen konden. En tussen de apostelen-later als ze door de Heilige Geest geleid zouden worden in de volle waarheid. De grote spanning heeft dus betrekking op dat wat de apostelen toen niet verdragen konden, en later wel als volle waarheid zouden horen van de Heilige Geest. *Wat is dat?* Wat konden ze toen niet verdragen dat de Here Jezus hen vertelde? Antwoord: dat Hij lijden moest, en dat dat goed was, en het enige dat goed was en **is!** De apostelen konden dat toen absoluut niet inzien, omdat ze vastzaten aan eigen goedheid. Later zou de Heilige Geest hen leiden in de volle waarheid van de goedheid, noodzaak van die verlossing door het lijden van Christus. En de Heilige Geest heeft hen daartoe geleid. Toen Jezus de apostelen na zijn opstanding steeds aansprak over dat ene: dat die kruisiging geen tegenslag **was**, maar verlossing. En Hij overtuigde hen met zijn

Geest. 40 dagen lang. En dan zijn ze totaal andere mensen geworden. En met Pinksteren getuigen ze daarvan, alleen daarvan. En later zelfs wordt Petrus ook verder van de consequenties daarvan overtuigd als de Heilige Geest hem dwingend laat zien dat hij Cornelius, die gelooft in de gekruisigde Christus, moet aanvaarden. Dat is de volle waarheid waartoe de apostelen overtuigd zijn, en waarvan ze geschreven hebben. En dat blijft altijd de spanning voor de kerk. De spanning is niet: kerk-leden of kerk-gemeenschap, maar (voor kerk samen en voor haar kleinere delen): leven uit Christus' kruis of toch eigenlijk niet. Dat is het hart van de bijbel, de doorgaande lijn van de bijbel, zoals dat ook is de ene doorgaande strijd voor de mensen, van alle tijden, in het hele leven. En is dat het ook niet wat de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels op hun manier ons voorhouden? Op elke bladzijde wordt het scherp gesteld: willen we leven van het kruis van Christus alleen, of willen we dat – kerkelijk redenerend – dat toch eigenlijk niet?

Sola fide

Van hieruit **kom** ik ook tot de opmerkingen van Boersma over het nieuwe onderzoek over de theologie van Paulus. Dat Paulus niet streefde voor het 'door het geloof alleen', maar voor de opheffing van de grenzen van de kerk, de grenzen bepaald door joods-nationale symbolen (besnijdenis, sabbat en koosjer eten). Maar de eerste vraag is niet: gaat het om 'eigen werken' of 'eigen symbolen'. Maar: is het 'eigen' of 'niet-eigen', iets van ons (menselijk eigen inspanning, joods-nationale eigen symbolen) of alleen genade van God.

Roersma zegt: aan die joods-nationale symbolen kon je vroeger zien wie bij het volk van God hoorden. Maar dat is toch eigenlijk niet juist. De Hcrc heeft altijd beklemtoond dat alleen zijn eigen verlossing de grond **was** van het horen bij het volk van God. Ook in het Oude Testament is dat het thema van de profeten. Vertrouw niet op symbolen, alsof dat joods-nationale symbolen zijn. Maar vertrouw op genade van God alleen.

Het gaat om de vraag of God om verlost, dan wel dat we zelf iets menen te hebben waarop we vertrouwen kunnen.

Dat was de strijd van Luther. Maar ook de strijd van Paulus. En van alle apostelen. Het eigene van het evangelie is dat het niet van mensen is, maar dat mensen moeten, mogen leven van het kruis van God!

Volharding der heiligen

Ook de passage in de Dordtse Leerregels (V,4-7) komt dan in een ander licht te staan. Roersma zegt: als er geen geloofsoefening is, dan is het ook niet meer dan een constructie om te zeggen dat er nog wel het zaad der wedergeboorte en de staat der rechtvaardiging is. Maar ook al zou hier een aristotelisch onderscheid tussen habitus en actus de woordkeus beïnvloeden (ik weet dat niet), - het 'zaad der wedergeboorte' is daar niet een hebberlijkheid die de gelovige zelf heeft, maar dat is het Woord van God, de belofte die God blijft geven, en waardoor Hij, Hij geloof geeft, blijft geven, vernieuwt, en volharding der heiligen blijft geven. Dat is de doorgaande zin: "verder vernieuwt Hij hen zeker en met kracht door zijn Woord en Geest". Zo wordt in de Verwerping der dwalingen nr. 8 vastgehouden "dat het zaad van God, waardoor wij wedergeboren worden, onver-

gankelijk is", met beroep op 1 Petr.1:23 waar het onvergankelijke zaad der wedergeboorte is: het levende en blijvende woord van God dat verkondigd is. Weer gaat het over de vraag: wie geeft ons verlossing, God alleen die trouw is, of de gelovige die soms wel en soms niet gelooft, en daarmee wel of niet zelf volhoudt.

Geheel en delen van de belijdenis

Roersma vindt het heel moeilijk te beamen dat de drie formulieren van eenheid 'in alle delen geheel' met Gods Woord overeenstemmen. Ik begrijp dat die toevoeging 'in alle delen geheel' de binding voor hem extra zwaar maakt. Vastspijkerend op alle kleine onderdelen. Ikzelf ervaar dat anders.

Hoe meer ik samenhangend, gewoon, in het licht van de bijbel, lees, hoe meer ik getroffen wordt door dat ene, dat aparte, dat niet wij onszelf verlossen kunnen, maar dat God ons wel verlost, Hij alleen, en Hij helemaal. En dat dat de lijn is, het geheel dat alle delen bepaalt. Dat 'geheel in al haar delen' drijft me niet steeds verder naar de letterbinding, maar naar de doorgaande heldere overwinningssang. Die we - ja, dat wel, maar in deze volgorde - in alle onderdelen herkennen en waarderen. Het gaat om de eenheid van het ene woord dat ons dodelijk treft en doet herleven: Christus de gekruisigde.

Terminologie

Intussen moeten we allemaal wel een les leren. Namelijk dat we inhoudelijk spreken over de belijdenis. Niet steeds over 'de belijdenis, de formulieren van eenheid, het ondertekeningsformulier' Als je nooit anders hoort dan dat, dan ga je tenslotte een

sfeer voelen van bureaucratie. En die is nooit onschuldig is; ze heeft altijd een grote aantrekkingskracht, liet appelleert zelfverdediging. Maar dan worden we slaven, slaven van ons eigen systeem, en van onze eigen kerk, en van onze eigen belijdenis. Als van een grondslag in de kluis. Die je niet leest tenzij er problemen zijn.

We moeten de belijdenis gebruiken, erin bladeren, lezen, ons erdoor laten rondleiden in de bijbel. Als door een goede gids niet een volmaakte gids, maar wel een goede gids, die niet over zichzelf praat maar van zich afwijst naar dat schilderij daar: ziet u wel, dit en dat en daar en zo. Zo'n gids krijgt waardering van het publiek. Omdat hij het publiek zelf toegang geeft tot wat er op het schilderij is uitgebeeld.

Geen formalisme

De ondertekening als zodanig is ook niet het een en het al. Want hoe erg liet ook is, het is mogelijk dat we, wij, de belijdenis omdertekenen en nog niet begrepen hebben dat Jezus Christus onze enige vastigheid is in leven en sterven: dat Hij ons heeft aangenomen, en dat Hij ons hart wint zodat we van harte bereid zijn om voortaan voor Hem te leven.

Het is ook mogelijk dat mensen de belijdenis niet ondertekenen, maar wel van Christus zijn. Misschien dopen ze hun kinderen niet. Maar misschien komt dat omdat ze afgeknapt zijn op het misbruik van de kinderdoop in volkskerken, en van een goed gebruik van de kinderdoop nog nooit van dichtbij gehoord hebben. Misschien echter ook hebben ze bezwaren tegen elke bediening van de kinderdoop. Maar dat is dan nog niet het einde van het verhaal. Want als ze wel van harte aanspreekbaar

zijn voor overweging vanuit de verlossing door God in het kruis van Christus, is er toch diepe herkenning en eenheid. Van het samen niets liever willen dan eigen gedachten van zelfhandhaving opgeven onder de vergeving daarvan door Christus, op zijn wonderlijke manier.

En als wij de Catechismus, de Nederlandse Geloofsblijdenis en de Dordtse Leerregels onder tekenen, doen we dat dáárom, en graag. Omdat we daarin de volle overgave aan die verlossing beleden zien, bij elke paragraaf luisterend naar en dus ook aanspreekbaar op Gods evangelie in de bijbel.

¹ Joh. 16-13 is een tekst die erg veel gebruik is in theologische discussies. Voor beter inzicht heb ik veel gehad aan J. Calvijn, *Institutie*, IV,3,8-14; en aan B. Kamphuis, *Klare taal*, Barneveld 1988, 43vv. en de daar genoemde literatuur, a.a. C. Trimp, *Betwist Schriftgezag*, Groningen 1970, 136-150; C. van der Waal, *Liquidatie der Reformatie*, Enschede 1966, 38-43.

² Zie uitvoeriger J. Faber in J. Faber e.a., *De schat van Christus' bruid*, Goes 1958, 186-195.

³ Vergelijk ook wat prof. dr. J. W. Maris in *De Wekker* 109^e jrg nr 34 (23 juni 2000) opmerkt over 'de religie van de belijdenis'. Een artikel – nok n.a.v. een beroep op Graafland – dat tnc trnf..

Ds. J. Kruidhof is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Heb ik dat nou alleen? Overwin eenzaamheid en depressies door F. en J. Sciacca.

"Dacht je dat echt? Dacht je werkelijk dat jij de enige bent die wel eens depri is? Of dacht je werkelijk dat je de enige bent die zichzelf maar niks vindt?"

Nou, vergeet het maar! Iedereen heeft wel eens last van zulke gevoelens. Ook vrienden van je en mensen in de Bijbel, die heel dicht bij God leefden." Dat willen de schrijvers van dit boek aan de lezers meegeven. Het boek is opgebouwd uit zes bijbelstudies, met vragen en opdrachten. Omdat er ook vragen bij elk hoofdstuk staan voor groepsdiscussie, is het ook goed mogelijk om de bijbelstudies in een groep te behandelen.

Uitgeverij Plateau Barneveld, f 17.50 (80 blz.)

Toetsen en begrenzen; een ethische en politieke beoordeling van de moderne biotechnologie door H. Jochimsen (red.)

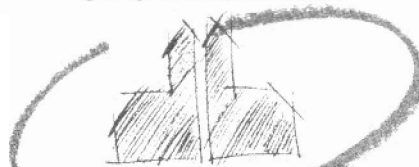
Biotechnologie is een niet meer weg te denken fenomeen in

nieuw uitgekomen

onze samenleving. Geneesmiddelen en ook voedingsgewassen worden geproduceerd door middel van biotechnologische ingrediënten. Aan verdere ontwikkeling van de biotechnologie, waarbij men gebruik maakt van genetische manipulatie en modificatie, wordt grote waarde gehecht door wetenschappers en door het bedrijfsleven. Maar aan de moderne biotechnologie kleven ook grote vragen, die niet genegeerd mogen worden. Deze uitgave in de Lindeboomreeks gaat daarop in. Onderwerpen die aan de orde komen zijn onder meer: voedselveiligheid en etikettering, biotechnologie en geneesmiddelen, dierenwelzijn, octrooiwetgeving en xenotransplantatie.

Uitgeverij Buijten en Schipperheijn Amsterdam, f 27.90 (263 blz.)

donatus

Verzekert
van Avondmaalstel tot Zadeldek
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel. Al sinds 1825 de verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen, maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden. Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus M O
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

ROUWVERLOF, EEN NIEUWE ONTWIKKELING?

J. Westert

samenleving

'Een verlies verwerken kun je niet alleen.' Deze tekst kwam dit voorjaar regelmatig langs in een spotje van SIRE, de stichting voor ideële reclame. In het spotje werd vooral ingezoomd op het omgaan met rouwende collega's. Rouwen is een thema dat de afgelopen periode de nodige maatschappelijke aandacht heeft getrokken. Er is inmiddels één CAO afgesloten, waarin rouwverlof is opgenomen. Uit onderzoek blijkt, dat nabestaanden in de problemen komen als ze na drie dagen weer aan het werk moeten. Uiteindelijk nemen 1500 mensen zelfs ontslag na het sterven van hun naaste. Vaak biedt ziekteverlof uitkomst. Het is GMV is er voorstander van dat aan rouwverwerking en rouwverlof in relatie tot werk meer aandacht wordt gegeven.

Het is nog niet zo lang geleden, dat een werknemer in tranen het GMV hield. Eén van zijn ouders was plotseling overleden. Hij moest de begrafenis regelen en was niet op zijn werk verschenen. De CAO gaf een ruime verlofmogelijkheid tot en met de begrafenis voor degene, die met het regelen van de begrafenis was belast. Zijn werkgever wilde niet meewerken, ook geen ander verlof geven.

Via interventie van het GMV werd het verlof geregeld. De relatie tussen deze werkgever en zijn personeelslid was vanaf dat moment echter wel verstoord. Dit extreme voorval zegt iets over de toepassing van arbeidsvoorwaardenregels, maar nog meer onderliggende verhoudingen binnen een bedrijf. Gelukkig zijn de vragen over de toepassing van dit buitengewoon verlof een uitzondering.

Problemen ontstaan meestal niet rond de dagen van overlijden en begraven, maar in de dagen naar de terugkeer van de nabestaande. Van veel rouwenden wordt verwacht, dat ze na een vrij korte tijd weer kunnen functioneren. Het verlies is dan echter niet verwerkt. De omgeving heeft daar bepaald niet altijd oog en nor voor. Tijdens een conferentie over rouwen op de werkplek waren er voorbeelden te over van onhandige en harde reacties. 'Het is nu al zo lang geleden, je moet nu maar weer gewoon aan de slag gaan', 'Hij heeft een mooie leeftijd bereikt', of na terugkeer na een dood geboren kind 'Je bent nog jong. Je kunt nog wel weer zwanger worden'. De werkomgeving blijkt verschillende gezichten te tonen. Rouwende werknemers worden met harde uitspraken geconfronteerd, maar nog veel vaker wordt

het onderwerp doodgezwegen. Van veel rouwenden wordt verwacht dat zij na een maand weer functioneren. In veel gevallen is dat te veel gevraagd.

Ziekteverlof

Problemen ontstaan na terugkeer. Er zijn mensen die na een begrafenis snel weer aan de slag gaan. Het buitengewoon verlof is dan open en men denkt de draad weer op te kunnen pakken. De problemen ontstaan vaak dan. Collega's blijven op afstand. Ze laten iemand het verlies alleen verwerken. Er wordt vanuit gegaan, dat het verlies verwerken elders plaatsvindt met bekenden en familie. Door het doodzwijgen ontstaat er verwijdering, omdat de werkomgeving te weinig rekening houdt met gevoelens. Het weer kunnen functioneren staat voorop. De rouwende werknemer blijkt vaak te snel weer aan de slag te zijn gegaan. Tijdens het werk worden fouten gemaakt. Er worden dingen vergeten, dat leidt tot irritatie en zo ontstaan er problemen in het werk. Ziekteverlof is dan het probate middel. Veel werkgevers begrijpen dat ook wel, maar als het langer duurt ontstaat er ook op dit punt spanning, omdat ziekte door het bedrijf zelf moet worden betaald.

Onderschatting

De problemen rond rouwen op de werkvloer worden onderschat. Uit een enquête van de Landelijke Stichting Rouwverwerking onder personeelsfunctionarissen is gebleken dat jaarlijks ongeveer

1500 werknemers hun werk opgeven na het overlijden van hun naaste. Veertig procent van de werknemers is kortere of langere tijd ziek.

Het blijkt dat rouwenden in onze maatschappij moeite hebben hun gevoelens te uiten. Dood en verdriet zijn nog altijd een beetje taboe in onze samenleving. Mensen zijn niet gewend erover te praten en willen er liever niet mee geconfronteerd worden. Daarom zijn we ook geneigd mensen met verdriet te negeren. We gaan er met een boog om heen en vermijden het contact over het verlies. In onze cultuur heerst het idee dat een evenwichtig persoon rationeel blijft, wat er ook gebeurt. Iemand die zijn gevoelens onder controle heeft is fiink. Als je openlijk je gevoelens laat zien, kun je voor 'onevenwichtig worden gehouden'. Het onbegrip van de omgeving werkt als een bevestiging voor de rouwende dat zijn gedrag 'abnormaal' is. Rouwenden gaan zich in die cultuur niet blootgeven en schamen zich eigenlijk voor hun gevoelens. Ze willen anderen niet met hun verdriet of frustraties belasten. Het gevolg is dat de problemen op het werk alleen maar groter worden en dat bij uitval de periode van afwezigheid langer is. De campagne van SIRE 'Een verlies verwerk je niet alleen' vraagt aandacht voor verliesverwerking en maakt uitstekend duidelijk, dat rouwverwerking een onverwerkt onderwerp is in onze maatschappij.

Rouwverlof

Veertig procent van de rouwenden meldt zich enige tijd ziek. Maar omdat ziekte door de werkgever zelf moet worden betaald ligt er wel een druk op dat ziekteverlof. Tegen die achtergrond begrijp ik het goed, dat er onlangs een pleidooi is ingezet voor rouwverlof. In de één CAO

heeft dat inmiddels ook een plekje gekregen. Het is echter weer een pleidooi voor een nieuwe vorm van verlof, terwijl we al die verschillende vormen van verlof in ons land meer integraal zouden moeten benaderen en regelen.

Bovendien is het geen maatwerk oplossing. Rouwverwerking is sterk individueel bepaald en ook afhankelijk van de omstandigheden. Het is goed dat er ruimte komt voor rouw, maar vanuit het GMV zouden deze vorm van verlof graag bij de oude Ziekte- wet willen onder brengen, zodanig dat zij net als bij zwangerschaps- en bevallingsverlof apart wordt verzekerd en niet voor rekening van de werkgever komt.

Rouwverlof in CAO's zal een te beperkte oplossing zijn. Het is ook teveel confectie en te weinig maatwerk. Er zijn situaties waar- bij een nabestaande zelf al snel ook zelf de behoefte heeft zijn werkzaamheden weer te hervat- ten. In andere situaties zal een veel langere termijn van verlies- verwerking nodig zijn. Hoogle- raar Bout, deskundige op het ter- rein van rouwverwerking meent dat drie maanden een goed uit- gangspunt is.

Begeleiding

Het verlof in het kader van de ziekte- wet heeft als voordeel dat de begeleiding via de bedrijfsarts en Arbo-dienst ook min of meer vanzelfsprekend kan plaatsvin- den. Rouwverlof en de duur ervan, of de mate waarin een werknemer geleidelijk zijn werk weer oppakt, is juist op die manier goed vorm te geven. Rouwverlof moet zo lang duren als het nodig is. Met begeleiding krijgt rouwverlof ook de aan- dacht die nodig is. In bedrijven is het onderwerp ook lastig, omdat collega's en leiding vaak maar oog hebben voor een korte

periode van nazorg. Via de bedrijfsgezondheidszorg kan er op dat gebied extra beleid en ondersteuning worden geboden. Dat kan ook adviezen voor andere vormen van hulp opleveren bijvoorbeeld de opvang van kin- deren.

Het GMV steunt initiatieven om rouwbeleid en een protocol rond rouwbeleid in bedrijven op te zetten. In een kil en geïndividu- aliseerd arbeidsbestel zijn zulke nieuwe arrangementen nodig. Het is ook een thema waarop christenen zich kunnen laten zien aan collega's. Op zulke momen- ten worden naasten op je weg geplaatst en kun je laten zien wat jou drijft in de bejegening. Het is niet zo maar, dat thema's als rouw en verlies, arbeid en zorg ineens hoger op de agenda van arbeidsorganisaties komen te staan. We leven in een samenle- ving, waarin oude sociale verban- den hun functie hebben verloren. Kerken, verenigingen en de buurt functioneren allemaal veel minder op het punt van het onderling dienstbetoon. Mensen leven veel meer als individu naast elkaar dan met elkaar. Dat betekent dat persoonlijke situ- aties meer worden mee gebracht naar het werk. Het is goed om ook als christenen na te denken over onze houding in zulke situ- atie. Woord en daad liggen op zulke momenten dichtbij elkaar.

J. Westert is algemeen secretaris van het G.M.V.

LIED 374: DE ZON GAAT OP IN GOUDEN SCHIJN

J. Smelik

lied van de week

Een paar weken geleden (9 september) werd het avondlied 'God die het al geschapen heeft' (*Liedboek* 382) van Ambrosius in deze rubriek hesproken. Deze week gaan we kennismaken met een morgenlied uit de zestiende eeuw. En hoewel dit lied zo'n twaalfhonderd jaar later is ontstaan dan Ambrosius' lied, zijn er toch opvallende verstechnische overeenkomsten. Bij de bespreking van lied 382 hebben we gezien dat Ambrosius in zijn liederen coupletten gebruikte van vier regels met elk acht lettergrepen. Deze strofevorm is de eeuwen door blijven bestaan. Het lied dat vorige week aan de hcurt was ('Heer Jezus, o Gij dageraad' - Lied 327) had deze vorm. En ook het lied 'De zon gaat op in gouden schijn' bestaat uit kwatrijnen waarbij de regels acht lettergrepen tellen.

Het lied van deze week werd gedicht door Michael Weiße. Deze werd vermoedelijk in 1488 in Neisse (Silezië) geboren, en was monnik te Breslau waar hij ook tot priester gewijd werd. In 1518 verliet hij het klooster en sloot zich aan bij de Boheemse Broederschap. Vier jaar later werd hij leider van de Duitstalige broedergemeente in Landskron, waar hij in 1534 zou overlijden. Er waren destijds contacten tussen de Broederschap en de Duits-lutherse reformatische beweging. Waarschijnlijk is Weiße vijf keer naar Wittenberg gereisd om daar met Maarten Luther te debatteren, met name over de avondmaalsleer. Een karakteristiek van de Boheemse Broeders is dat zij het

lied altijd nadrukkelijk gekoesterd hebben als een doeltreffende vorm van prediking en onderlicht. Weiße, die tijdens zijn leven ook wel van zich liet horen als auteur van theologische tractaten, is voornamelijk bekend gebleven door zijn werkzaamheden op het gebied van het kerklied. Belangrijk is zijn liedbundel *Ein New Gesengbuchlen* die in 1531 (niet 1533 zoals in het *Compendium* staat) in Jungbunzlau verscheen en 157 liederen bevatte. Weiße dichtte en bewerkte vermoedelijk 137 liederen. Luther noemde hem een 'guten Poeten' en nam verschillende liederen van Weiße op in zijn gezangbundels.

Tekstinhoud

Het lied 'De zon gaat op in gouden schijn' is één van de morgenlieders uit het gezangboek van Weiße. In al zijn eenvoud (zowel naar inhoud als vorm) is het een bijzonder mooi lied, waaraan de prachtige melodie in belangrijke mate bijdraagt.

Het lied valt in vier delen uiteen: I. De eerste twee strofen bevatten een oproep om hij het begin van deze dag gezamenlijk iii dank- en smeekebed tot God te gaan: 'Want God is met ons. God is goed. Hij heeft ons deze nacht behoed'.

II. Het eigenlijke gebed vangt aan in de derde strofe: het beval een dankzegging voor Gods barmhartigheid en beveiliging in de afgelopen nacht.

III. Als derde onderdeel wordt in de strofen 4 en 5 gebeden om bewaring tegen het kwade. De

nieuwe dag wordt bezongen als dag waarop strijd geleverd zal moeten worden tegen kwade machten (str.4: 'al wat ons naar het leven staat').

IV. Het laatste deel van liet lied (couplet 6 en 7) bevat een belofte van toewijding aan God, en tegelijkertijd de bede of Hij ons daarbij wil helpen. Essentieel iii dit gedeelte is de tweede regel uit strofe 7: 'Gij die in Christus met ons zijt'. Want het is immers op grond van Christus' offer dat de gelovigen God om zijn bescherming kunnen vragen. En door het offer aan het kruis is het dank- en loffer van de gelovigen mogelijk gemaakt (vgl. Rom 12:1vv). In een Boheems gezangboek uit 1566 wordt hij deze strofe verwezen naar Exodus 29:38vv, waar gesproken wordt over het morgen- en avondoffer. In hetzelfde liedboek staat boven het lied als algehele inleiding de woorden uit het apocriefe bijbelboek Wijsheid 16:28: "Zo kun men weten **dat** men U dank moer zeggen aleeer de zon opgaat en **voor** U moet verschijnen hij de komst van het licht".

Hierboven sprak ik al over het contact dat Weiße met Luther had. Het aardige is nu dat we in het morgenlied 'De zon gaat op in gouden schijn' alle elementen uit het morgengebed ("Morgensegen") van Luther terugvinden.

Melodie

De schitterende melodie van het lied 374 is gecomponeerd door Melchior Vulpinus, die we ook kennen als componist van de melodie van 'Nu daagt het in het

oosten'. Over Vulpius, die nok wel 'Fuchs' wrd genoemd, zijn weinig biografische gegevens hekend. Hij wrd rond 1570 (vroeger wrd ± 1560 aangehouden) geboren in Wasungen in Thüringen. In 1596 wrd hij stadscantor te Weimar. Deze functie, die nok inhield dat hij muziekonderricht moest geven aan het plaatselijke gymnasium, bekleedde Vulpius tot zijn dood in 1615.

Vulpius publiceerde twee invloedrijke liedbundels, waaronder *Ein schön geistlich Gesang Buch* (Erfurt 1605). Uit deze bundel komt de melodie van het lied 'De 7on gaat op in gouden schijn'. Oorspronkelijk heeft Vulpius deze melodie trouwens voor een ander morgenlied van Weiße bestemd ('Der Tag bricht an und zeiget sich').

Er zijn veel elementen die bijdragen aan de schoonheid van de melodie. Te noemen zijn bijvoorbeeld de krachtige kwint-sprong aan het begin, die direct gevolgd wrd door een tere halve toonsafstand (h-c: in vaktermen een 'fa super la'), en het gracieuze melisma (meer noten op één lettergreep) op de eerste lettergreep van het woordje 'gouden' (regel 1) en 'hemel' (regel 2). Verder speelt onder meer ook het terts-interval (afstand van drie tonen) in heel de melodie een structurele rol. Bijvoorbeeld: alle regels eindigen met dezelfde formule die een opgevulde terts omvat (bv. e-g-fis-e). Bij het aanleren van de melodie, die overigens niet moeilijk is, kan het helpen wanneer we ons realiseren dat de laatste twee regels – vooral ritmisch – aan elkaar verwant zijn.

Dr. J. Smelik is musicoloog/hymnoloog en woont in Zuidhorn

Morgengebed

*Ik dank U, mijn hemelse Vader
door Jezus Christus, uw lieve Zoon, mijn Heer,
dat Gij mij deze nacht bewaard hebt
voor alle schade en gevaar
en ik bid U, dat Gij mij deze dag wilt bewaren
voor zonde en kwaad,
opdat mijn arbeid en leven U welbehagelijk rij.
Want ik beveel mijn lichaam en ziel
en alles in uw handen.
Mogen uw heilige engelen mij begeleiden
opdat de boze vijand geen macht over mij verkrijge.
Onze Vader die in de hemelen zijt...*

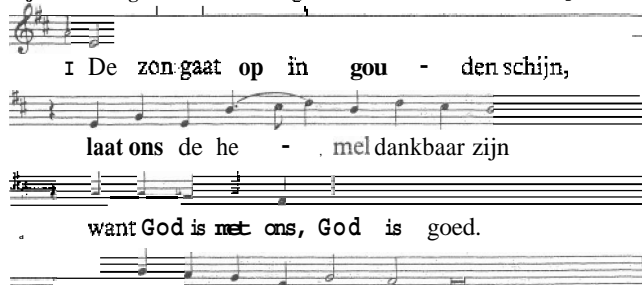
Maarten Luther

374 De zon gaat op in gouden schijn

Es geht daher des Tages Schein

wijze: Der Tag bricht an und zeiget sich

Melchior Vulpius 1609

Hij heeft ons de - ze nacht be - hoed.

- 2 De dag staat weer aan het begin,
laat ons God zingen één van zin
en bidden dat Hij met ons gaat,
en ons bewaart voor alle kwaad.
- 3 Wij danken U die eeuwig zijt,
Gij hield door uw barmhartigheid
met al uw engelen de wacht
rondom ons heen in deze nacht.
- 4 Gij staat ons in uw Zoon terzij,
wees ook vandaag ons weer nabij,
weer van ons, trouwe toeverlaat,
al wat ons naar het leven staat.
- 5 O Here God, sla op ons acht,
houd Gij op onze weg de wacht,
wees onze koning, onze held
die voor ons uit gaat op het veld.
- 6 Neem Gij het hart dat voor U slaat,
verlicht ons woord en onze daad,
dan gaan wij voort vol goede moed
en doen ons werk getrouw en goed.
- 7 Al wat wij doen zij U gewijd,
Gij die in Christus met ons zijt,
en wij ontvangen U ter eer
de gaven van uw hand, o Heer.

Michael Weisse (± 1488-1534)
Vertaling J.W. Schulte Nordholt (1920-1995)

Voorlichtingsdag 2000

De jaarlijkse voorlichtingsdag van de Theologische Universiteit te Kampen wordt D.V. gehouden op zaterdag 14 oktober a.s. in het gebouw van de universiteit, Broederweg 15 te Kampen. De voorlichtingsdag is bedoeld voor aspirant-studenten en belangstellenden, bv. Ouders van jongelui die overwegen in Kampen te gaan studeren.

In verband met de voorbereiding wordt ieder die van plan is deze dag bij te wonen, verzocht zich schriftelijk of telefonisch aan te melden vóór 7 oktober met opgave van het aantal personen waarmee men denkt te komen. Postadres: Theologische Universiteit, Postbus 5026, 8260 GA Kampen, Telefoon: 038-3312878

Overdracht rectoraat

Op 4 september jl. heeft prof.dr. C.J. de Ruijter na drie jaar het rectoraat overgedragen aan prof.dr. B. Kamphuis. Prof. Kamphuis is rector voor de periode 2000-2003.

Doctoraal examen

Aan de Theologische Universiteit slaagden voor het doctorale examen de heren R.P. Heij, wonende te Hardenberg en H. Hoksbergen, wonende te Amersfoort.

Het Liturgisch Katern

Vanaf 1993 kunnen onze kerken een deputaatschap dat zich bezighoudt met de eredienst. Op de synoden van Berkel & Rodenrijs 1996 en Leusden 1999 zijn hun rapporten behandeld. Op grond van deze rapporten en reacties uit de kerken hebben deze synoden verschillende besluiten genomen, die de praktijk van de kerkdienst direct raken. Zo gaf de Generale Synode van

Leusden 1999 voor de morgen- en de middagdienst een nieuwe orde van dienst vrij. Bovendien bepaalde de synode dat Schuldbelijdenis en Genadeverkondiging eventueel gebruikt kunnen worden in orde van dienst B voor de morgendienst. Tevens gaf de synode een aantal formulieren vrij voor gebruik in de eredienst, drie voor de avondmaalsviering en één huwelijksformulier.

De synode van Leusden droeg het deputaatschap Eredienst op *"ren handzame uitgave te verzorgen van een 'liturgisch katern' hij het Gereformeerd Kerkboek, waarin in elk geval de door de synode vrijgegeven niuwr teksten, formulieren en orden van dienst op overzichtelijke wijze zijn opgenomen, voorzien van een korre toeliching"*.

Als reden om te komen tot dit katern noemde de synode: *"De kerken en kerkleden dienen te beschikken over de nieuwe liturgische teksten, formulieren en orden van dienst, en wel in een zodanige uitvoering dat deze hij voorkeur ingelegd kun worden in het Gereformeerd Kerkboek."*

Deputaten Erediens hebben het afgelopen jaar aan deze opdracht gewerkt. Zo kon begin september het *Liturgisch Katern* verschijnen. Dit katern is uitdrukkelijk bedoeld voor praktisch gebruik door gemeenteleden. Het katern is verkrijgbaar in verschillende formaten, die overeenkomen met de formaten van het *Gereformeerd Kerkboek*. Hierdoor kunt u het katern achterin uw kerkboek plakken, zodat u het altijd bij de hand heeft. Overeenkomstig de opdracht van de synode bevat het *Liturgisch Katern* de orden van dienst, de nieuwe formulieren (voor avondmaal en huwelijk) en andere liturgische teksten. Tevens bevat het katern een toelichting op de verschillende liturgische onder-

uit. de kerken

delen. Daarin wordt belangrijke achtergrondinformatie gegeven, en ook biedt de toelichting allerlei praktische handreikingen. Tenslotte zijn er melodien opgenomen voor het Votum, het Amen, de Geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel en het Onze Vader. Zo kunnen deze onderdelen van de eredienst ook gezongen worden. Voor organisten en andere begeleiders van (samen)zang zal eind september een beleidsbundel uitgegeven worden door de Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten (VGK). U kunt deze begeleidingsbundel bestellen door f 19,50 (VGK-leden: f 14,50) over te maken op giro 31 05 503 t.n.v. VGK te Leeuwarden o.v.v. 'Begeleidingsbundel'.

Deputaten hopen dat het katern dienstbaar zal zijn in de erediensten binnen onze kerken, om Gods Naam en daden te gedenken en te vieren in gemeenschap met alle heiligen.

Namens **deputaten Eredienst**,
dr. J. Smelik

Hechtere band tussen kerken in Enschede

Op donderdagavond 7 september was er een bijzondere vergadering van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) verenigd in de afdeling Enschede. Op die vergadering waren ook afgevaardigden van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Enschede officieel aanwezig. Redeit daar toe zijn de samsprekingen lus-

sen de heide kerken die in een nieuwe fase zijn beland. De vier vrijgemaakte en twee christelijk-gereformeerde kerken in Enschede hebben in landelijk en plaatselijk opzicht een eigen geschiedenis doorlopen. Daardoor zijn verschillen ontstaan in beleving en cultuur. Negen jaar samensprekingen blijken nodig te zijn om door deze verschillen heen te prikken en tot de erkenning te komen dat de kerkelijke eenheid niet gediend is met het naast elkaar bestaan van twee kerken die hetzelfde geloof belijden zoals dat is verwoord in de kerkelijke papieren en beleefd in de praktijk. De gemeenschappelijke verklaring zegt hierover: "Het is duidelijk geworden dat de verschillen zijn terug te voeren op bewoordingen en accentverschillen die binnen het raam van de belijdenis vallen".

Toeëigening van het heil

De kerken hebben zich gebogen over de vraag hoe in beide kerken wordt gedacht over de toeëigening van het heil. Hierbij gaat het om de vraag: waar komt een levend geloof vandaan? In de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) wordt sterk de nadruk gelegd op God die de initiatiefnemer is en aan mensen geloof geeft, terwijl de Christelijke Gereformeerde Kerk benadrukt dat een mens niet met de armen over elkaar moet gaan zitten wachten, maar door Gods Geest aangespoord ook zelf aan de slag gaat om het evangelie aan te nemen. Het vertrouwen op Jezus Christus te stellen en een ander leven te leiden. Diepe motieven liggen aan deze kwestie ten grondslag. Geloof en twijfel sluiten elkaar uit. Maar dat geldt ook voor geloof en vanzelfsprekendheid. De gemeenschappelijke verklaring weer: "Samen zijn de zes kerkenraden ervan overtuigd, dat aan beide vastgehouden moet worden: en de onwrik-

bare vastheid van verbond en belofte van de HERE, en de volstreekte onmisbaarheid van de geloofsrelatie met de HERE en het daar persoonlijk deel aan krijgen". Verder hebben deze kerken met elkaar gesproken over het gezag van de bijbel en over de kerk.

Kanselruil

De besprekingen zijn nu zover dat men een nieuwe fase kan ingaan. In deze fase wil men overgaan tot kanselruil. Predikanten uit de zes Enschedese kerken zullen van tijd tot tijd voorgaan in elkaars diensten om het evangelie uit te dragen en doopen avondmaal te bedienen. Verder willen de gemeenten de viering van het avondmaal voor elkaar openstellen. Hierover is donderdagavond van gedachten gewisseld. De vergadering was unaniem van mening dat er geen enkele belemmering is voor de zes kerken om de nieuwe fase in te gaan.

Tussenstap

Deze stap is niet bedoeld als laatste op de weg van samensprekingen, maar als een tussenstap naar volledige eenheid. De kerken in Enschede beseffen dat kerken die de naam van Christus hooghouden ook naar het gebod en het gebed van Christus moeten handelen 'opdat zij allen één zijn'. Wanneer en hoe die eenheid gestalte krijgt, is nog

niet duidelijk. Maar men wil daar gericht aan werken.

Vreugde

Er was grote vreugde over het bereikte resultaat bij alle aanwezige afgevaardigden en gasten waarvan een deel sinds 13 mei nog steeds lijdt onder de gevolgen van de ramp. De vreugde werd tot uitdrukking gebracht door het zingen van een lied. De wens werd uitgesproken dat de vergadering van de Christelijke Gereformeerde Kerken in de regio tot hetzelfde resultaat zal komen. De vier vrijgemaakte kerken te Enschede zijn dan niet de eerste die dit moment hebben bereikt. De kerk te Deventer was hen al voor. In de overige kerken van de afdeling Enschede bestaan eveneens contacten.

Voor verdere informatie

Ds. A. de Jager,
tel. (053) 4780496/95

Ds. J.J. Poutsma,
tel. (053) 4341932

Nieuwerkerk aan den IJssel - In het adres van ds. C.J. Smelik (pag. 23 en 198 van Handboek 2000) wordt als woonplaats opgegeven: Nieuwerkerk aan den IJssel. Dit moet zijn: GOUDA. De overige gegevens zijn juist.

STICHTING WOORD EN WERELD

J.P.C. Vreugdenhil
H. Vreugdenhil-Busstra

Lied tegen het licht

Handreiking bij het toetsen van de gezangen
136 pag. genaaid/gebroscheerd, geïllustreerd

ABONNEMENT CAHIERS f 12,95. LOSSE VERKOOP f 15,95. BEL VOOR ABONNEMENTEN OF UITGEBREIDE FONDSLIJST 050 - 301 36 36

Brief aan de Tweede Kamer

Op 12 augustus inmen we een brief op die eind juni namens zes kerken aan de minister-president werd gericht. Ze ging over de voorgenomen 'openstelling' van het huwelijk. Op 30 augustus werd een tweede brief verstuurd, nu naar de leden van de Tweede Kamer. De *Waarheidsvriend* van 7 september publiceert de tekst, die **wc** hieronder overnemen:

Vertegenwoordigende deputaties/commissies van de *Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland*

Gereformeerde Bond in de Nederlands Hervormde Kerk
Gereformeerde Gemeenten
Gereformeerde Gemeenten in Nederland

Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)

Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland

Apeldoorn/Gorinchem,
30 augustus 2000

Zeer geachte heer/mevrouw,

Binnen enkele weken zal de behandeling van de door het kabinet voorgestelde wijziging van de definitie van het huwelijk moeten worden afgerond.

Nadat in november 1909 tijden; de rondetafelgesprekken over deze materie reeds namens de kerken die wij vertegenwoordigen een bijdrage is geleverd aan de gedachtenwisseling hierover, gevoelen wij ons gedrongen ons nogmaals tot u te wenden. Wij beseffen nauwelijks argumenten te kunnen noemen die u nog niet hebt gehoord of gezien. In het verslag van uw vaste commissie van Justitie inzake deze materie is in de bijdragen van diverse fracties de kern van de argumenten terug te vinden die mede namens ons naar voren zijn

gebracht. De voorgestelde wijzigingen zijn echter zo ingrijpend van karakter, dat er toch alle aanleiding bestaat opnieuw uw aandacht te vragen.

Wij hebben kennis genomen van de nota van het kabinet naar aanleiding van het verslag van de commissie. Naar onze overtuiging wordt door het kabinet ernstig tekort gedaan aan de draagwijdte van de beslissingen die inzake het huwelijk zullen worden genomen. Het gaat om zaken waarbij de grondslagen van de samenleving in het geding zijn. De huwelijkswetgeving in ons land wordt hij de aanvaarding van deze voorstellen gebaseerd op een invulling van het begrip huwelijk, die nog nooit eerder zo heeft bestaan, en die ook nergens elders zo voorkomt.

Wij willen met deze brief niet opnieuw opsommen wat vorig jaar namens ons naar voren is gebracht. Slechts enkele van onze voornaamste redenen tot bezorgdheid brengen wij onder uw aandacht.

Onze diepste motieven liggen daarin dat de normen van God, Die ons geschapen heeft, worden terzijde gesteld. Als christenen die ons diep verbonden weten met de geschiedenis en het welzijn van de Nederlandse samenleving, willen we echter op nog meer wijzen.

Dat met deze andere invulling van het begrip huwelijk de eeuwenlange voorgeschiedenis van onze eigen cultuur wordt genegeerd, is ernstig. Een volk dat zijn eigen geschiedenis veracht, zal in de belangrijkste zaken van haar bestaan in het heden stuurloos worden. De schade zal groot zijn. Deze andere invulling van het begrip huwelijk zal aan de reputatie van Nederland in de internationale verhoudingen afbreuk doen. Daar zijn wij bezorgd over. Wij zijn een natie

G.J. van Middelkoop

meeglezen

die graag participeert in internationale vormen van overleg en zeggenschap. Door wetten als deze te aanvaarden geven wij andere landen gegronde redenen Nederland in bepaalde opzichten niet meer als een serieuze partner in het internationale verkeer te beschouwen. Door deze andere invulling van het begrip huwelijk zal het zeer veel burgers moeilijk vallen regering en volksvertegenwoordiging in dezen te respecteren, met alle gevolgen voor de samenhang in onze maatschappij. Als wij niet meer hetzelfde bedoelen met het woord 'huwelijk' wordt een breuk tussen de overheid en veel burgers geforceerd, die diep in het dagelijks leven zal doorwerken.

Behalve het signaleren van deze op zichzelf al schokkende stand van zaken willen wij nog nader ingaan op wat naar onze diepe overtuiging het meest ernstige is. De fundamentele waarden van onze cultuur danken wij aan God. Die de wereld en de mens geschapen heeft, en Die het huwelijk tussen man en vrouw heeft gegeven als een hoeksteen in alle samenlevings- en gezagsverhoudingen. In de tien geboden van God, zoals we die in de Bijbel hebben ontvangen, wordt niet voor niets respect voor het huwelijk gevraagd in het kader van liefdevolle eerbied voor God.

Wanneer de mens zich gaat gedragen alsof hij zijn eigen maker is en daarom op eigen gezag de grondstructuren van de

samenleving kan wijzigen, dan mag dat als een uitdaging van God worden opgevat. Het is in wezen hoogmoed tegenover God een dergelijke hegrepswijziging door te voeren. Zullen wij ons niets meer aan Zijn inzettingen gelegen laten liggen? Wanneer de kloof groter wordt tussen de normen van God en de normen die wij nationaal doen gelden, mogen wij doordrongen raken van het feit dat de Bijbel ook van Gods oordelen spreekt. De Bijbel zegt ons enerzijds nadrukkelijk, dat Gods geboden voor alle mensen gelden, en dat Hij alle daden in het gericht zal doen komen¹⁾, en anderzijds, dat aan het houden van het zo heilzame gebod groot oon is verbonden²⁾. Wij doen God tekort, maar ook onszelf, wanneer wij Zijn gebod negeren.

Wanneer wij onze bezorgdheid over de regeringsvoorstellen kenbaar maken, stellen wij ons in geen enkel opzicht boven degenen ten behoeve van wie de voorliggende wetsvoorstellen zijn voorhereid. Wij maken deel uit van de samenleving waarin deze dingen aan de orde zijn, en delen in de schuld die wij moeten erkennen voor God.

Met grote regelmaat wordt op zondag in onze kerken gebeden voor onze koningin, voor haar regering en voor de volksvertegenwoordigers. In zoveel opzichten hebben wij reden om God de HEERE dankbaar te zijn voor de vele voorrechten die ons volk nog geniet! Met bewogenheid dringen wij er bij u op aan u te realiseren hoe ernstig en hoe hoogmoedig het is eigenmachtig wijzigingen aan te brengen in de door God ingestelde orde.

Ons diepste en dringende pleidooi bij u is, dat u in de behandeling van de voorliggende voorstellen eerbied zult betonen voor de Almachtige Schepper van hemel en aarde.

Wij hebben willen aangeven hoe ingrijpend de gevolgen van aanvaarding van deze wetsvoorstellen naar verschillende kanten zullen zijn.

Het zou tot eer van God, en voor u niet tot schande zijn, wanneer u om een dergelijke reden uw eventuele voornemen deze voorstellen te aanvaarden, alsnog wijzigt, en tegenstemt. Deze zaak is een hernieuwde afweging waard van in een regeerakkoord aangegane politieke overeenkomsten tegen de hierboven aangegeven belangen.

In het licht van de geschiedenis, in het gezicht van de internationale samenleving, om het belang van ons Nederlandse volk, maar bovenal voor Gods Aangezicht smeken wij u: bezin u opnieuw op deze voorstellen en de consequenties daarvan. De voorstellen verwerpen zal geen schande zijn: het zal een schande kunnen wegemen.

U zult er respect mee vei-werven, niet alleen bij de kerk die wij vertegenwoordigen, maar naar onze diepe overtuiging ook bij veel anderen.

God de HEERE geve u wijsheid in de uitoefening van uw verantwoordelijke taak.

Met verschuldigd respect,
namens de kerken in het briefhoofd genoemd,

*Ds. M. Golverdingen, Gorinchem,
predikant van de Gereformeerde
Gemeenten*

*Dr. J.W. Maris, Apeldoorn,
hoogleraar aan de Theologische Uni-
versiteit van de Christelijke Gerefor-
meerde Kerken in Apeldoorn*

*Drs. P.J. Vergunst, Apeldoorn,
algemeen secretaris van de Gerefor-
meerde Bond in de Nederlands Her-
vormde Kerk*

De botsing tussen geloof en homo-beweging

Op 14 juli schreef ds M.J. Oosting in *De Wekker* over de voortdurende botsing tussen het geloof en de homo-beweging. De aanleiding voor zijn artikel lag niet in de Nederlandse politiek, maar in de scherpe opstelling van de paus tegenover de honio-parade van kort daarvoor in Rome.

Welke houding past ons?

Het moet otis een zorg zijn, dal die relatie tussen bijbelgetrouwe gelovigen en de homo-beweging steeds meer onder spanning wordt gezet. Allereerst is *voorzichtigheid* geboden in deze dingen. Ook voorzichtigheid in de bewoordingen die gebruikt worden. Het is niet bijbels om iemand op grond van zijn homo-seksuele aanleg af te wijzen. Homoseksuelen liebben als mens recht op onze ontferming en barmhartigheicl. De Here maakt *Zich* bekend in Zijn Woord als een God, die met *ontferming* en *barmhartigheid* over mensen bewogen is. Gelovigen hebben de opdracht om die ontferming en barmhartigheid door te geven aan alle medemensen die ze ontinocen. In het bijzonder aan mensen, die een bepaalde moeite te verwerken hebben. Dat geldt ook voor hen, die hun strijd en worsteling hebben met hun aanle. Wij zullen eerlijk moeten erkennen, dat gelovigen in het verleden op dit punt geweldig tekort gescholen zijn en dat ze door hun veroordeling en afwijzing het de homoseksuele medemens soms verschrikkelijk moeilijk hebben gemaakt. Maar hoeveel tegemoetkomendheid er ook van gelovigen verwacht mag worden ten aanzien van de homoseksuele medemens, ten aanzien van de homoseksuele leefwijze ligt dat anders. Die leefwijze wordt door de Bijbel duidelijk afgewezen. Dat is dan

ook het wezenlijke punt waarop de botsing plaats vindt. De homobeweging wil dat de homoseksuele leefwijze gelijk gesteld wordt aan de heteroseksuele leefwijze en dat homoseksualiteit als een *normale variant* gezien wordt. Op dit punt overvragen ze de bijbelgetrouwe gelovigen, die dit op grond van Gods Woord niet kunnen accepteren.

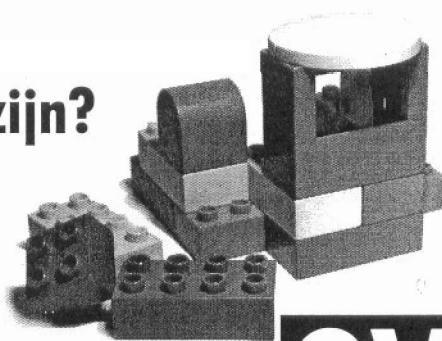
Gods Woord

De homobeweging doet het voorkoinen alsof het geloofsstandpunt achterhaald en verouderd is en alsof het onder invloed van de moderne samenleving aangepast kan worden. De Bijbel is in hun ogen een document uit het verleden, waarin de moderne mens naar eigen goedvinden wijzigingen aan kan brengen. Maar zo is het niet. Want voor gelovigen is de Bijbel Gods Woord, dat blijvend en eeuwig is. Dat Woord van God staat boven alle menselijke meningen en wetten.

De homoseksuelen mogen vragen, dat de Kerk hen serieus neemt met hun moeiten. Maar anderzijds mag ook de Kerk van de homoseksuelen vragen, dat zij de gelovigen serieus nemen, die zich niet kunnen onttrekken aan wat Gods Woord over deze dingen zegt.

Immers de Bijbel is geen mensenboek, maar daarin spreekt de Here God Zelf, de Schepper van hemel en aarde. Mag die Schepper van hemel en aarde, die Zelf de mens met zijn seksualiteit geschapen heeft daarover "geen eigen mening" hebben? Mag die Schepper, die de mens goed en zonder zonde geschapen heeft niet zeggen, dat seksuele omgang tussen mensen van hetzelfde geslacht voor Hem een gruwel is? Of is het misschien de intentie van de homobeweging om de Schepper van hemel en aarde de mond te snoeren?

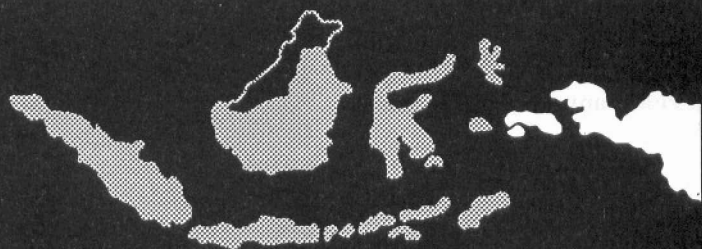
Samen gemeente zijn?

Cursus, Advisering
Gemeente-opbouw

GVI

GVI: training, toerusting en begeleiding / www.gvizwolle.nl / (038) 4270400

HELP AMBON NU!

**Meer dan 3000 doden, duizenden gewonden,
meer dan 100.000 vluchtelingen.**

**Na 1½ jaar heeft president Wahid van Indonesië
geen kans gezien het geweld op de Molukken te
beteugelen.**

**Daarom moeten de VN nu ingrijpen.
Nederland zal zowel om humanitaire redenen als
op grond van historische verplichtingen hierop
moeten aandringen.**

Giro 913 000

**STICHTING
DOOR DE EEUWEN TROUW
Rijswijk**

Postbus 6100 - 9702 HC Groningen